

Filosofie a sport pohledem původní slovenské monografie

Josef Oborný: Filozofia a šport

Bratislava, Univerzita Komenského 2015. 158 s.

Filosofie sportu rozhodně nepatří v našem kulturním okruhu k nejméně frekventovanějším tématům. Profesor Fakulty tělesné výchovy a sportu bratislavské Univerzity Komenského Josef Oborný však na základě dlouhodobého systematického bádání na poli sportovní humanistiky předkládá čtenářům práci přínosnou jak z odborného akademického hlediska, tak z pohledu společensko-kulturního. Jeho monografie se v rámci tří ústředních témat zaměřuje na reflexi sportu perspektivou filosofie, dále na vztah sportu a hodnot včetně problematiky jeho hodnocení, a konečně se originálním a novátorským způsobem vyjadřuje k vybraným etickým problémům současného sportu, a to v kontextu mnohdy problematických jevů adaptace sportovců na dynamické změny a procesy současné společnosti.

Při hledání a nalézání předmětu a poslání filosofie sportu autor osvětluje, pro českého čtenáře snad nikoli běžně zažité, pojmy sportovní humanistika či sportologie, přičemž v souladu zejména kupř. se současnou sociologií sportu zdůrazňuje rostoucí význam a vliv sportu jak v kontextu celospolečenském, tak v rovněž individuálních volnočasových aktivit. Upozorňuje také na humanistické poslání sportu, když akcentuje jeho tělesné, vitální, estetické, morální a duchovní aspekty. Filosofii sportu pak nahlíží jako „aplikovanou vědeckou teorii zkoumající a vysvětlující všeobecnou podstatu a genezi sportu, jeho humánní poslání, všeobecné lidské a sociální souvislosti a zákonitosti jeho vývinu a existence“ (s. 15; všechny stránkové odkazy v závorkách se vztahují k recenzované publikaci; převody do češtiny A.S.). Poslání filosofických výzkumů proto logicky spatřuje v odhalování měnícího se významu sportu a tělesné výchovy v životě individuálního člověka i společnosti, v úsilí podat univerzální výklad sportu v současném globalizujícím se světě. Praktické zaměření filosofického pohledu na sport upírá pozornost na jeho základní soudobé problémy: jeho smysl, postavení v životě člověka a společnosti, kultivační a socializačně výchovné funkce. Za neodmyslitelné prameny tohoto nazírání na sport při tom J. Oborný považuje historicky ukotvené premisy filosofie hry.

Autor, nepochybně i v souladu se svým lidským a odborným naturelem, textem své monografie z mnoha hledisek oživuje a zkoumá humanistické aspekty sportu,

příčemž si především všímá jeho autentičnosti ve smyslu nenahraditelné příležitosti proniknutí do hlubin osobnosti. Horuje pro, mnohdy dnes zejména ve výkonnostním sportu opomíjený, autentický sportovní zážitek, který staví do ostrého protikladu k neautentickému prožívání sportovního výkonu – v této souvislosti kritizuje např. vstupy miniaturizovaných technických prostředků přenosu informací jako podpůrných nástrojů zvyšování výkonu sportovce prostřednictvím pokynů trenérů, manažerů či techniků (Formule 1, cyklisté, horolezci, americký fotbal). Autor se obává postupné ztráty subjektivity, hravosti a tvořivosti sportovního prožitku na úkor uspokojení z výkonu. Upozorňuje tak na stále se rozšiřující propast mezi vrcholovým, elitním výkonnostním sportem a rekreačním volnočasovým sportováním.

Problematicke hodnot se autor věnuje zejména v kapitole „Poslání a předmet sportovní axiologie“, v níž sport pojímá jako fenomén – ve smyslu proměnlivého, dynamického, hierarchického a dobově podmíněného systému hodnot. Rozvoj moderního sportu však především v současnosti přináší kromě masovosti i rostoucí význam vědy, racionalismus a slábnutí autentičnosti sportovního prožitku, vyústující mnohdy až v jakousi „revoluci rekordů“. V této souvislosti autor správně připomíná možnou rozporuplnost hodnotících postojů ke sportu: Na jedné straně nekritický obdiv a na druhé naopak chápání sportu jako antihodnoty; to obojí přirozeně vedle nikoli netypického ambivalentního postoje. Je tedy zřejmé, že dnes široce rozkročený svět sportu integruje rozmanitou škálu hodnot, a stává se tak terčem kritických úvah a diskusí i ze strany filosofů. Jako sociální fenomén sport přitahuje (a případně odpuzuje) jedince z širokého spektra sociálního, vzdělanostního, profesního, kulturního či ekonomického spektra, a to jak z pohledu aktivní participace, tak ze zorného úhlu divácké kulisy sportu jako dnes nejoblíbenější formy masové kultury. Plní tak, zjevně v relativizované podobě, morální, emotivní, edukativní a kulturní funkce.

Zajímavým způsobem je autorem recenzované monografie nahlížena tematika „svědomí ve sportu“. J. Oborný ji analyzuje prizmatem individuální viny a svědomí, přičemž konstatuje, že i na půdě sportu se připomínají běžné morální normy, jako jsou rozvážnost (nerozvážnost), zodpovědnost (nezodpovědnost), důslednost (nedůslednost), disciplinovanost (nedisciplinovanost), duchovní identita (duchovní rozpolcenost). A shrnuje: „Zřejmě každý vrcholný a po všech stránkách náročný sportovní výkon je prvotním a zásadním experimentem se svědomím, je prověřkou jeho stálosti, správnosti a nadřazenosti nad plytkými meandry lidské duše“ (s. 78). Takto teoreticky široce nastavenými cestami se autor dobírá k závažnému aktuálnímu problému etické adaptace sportovců na změny v současném sportu. Soudobé změny podmínek sportování vidí autor jako vysoce komplikované. Správně při tom připomíná, že každému se v životě „vyplácí“ něco jiného: touha po vítězství, rekordu, odměně může tak rozmělnit rozměr fair play do roviny přežití nadbytečnosti. I zde je zmiňován rozporuplný dopad globalizace a na úrovni vrcholového sportu přinejmenším zpochybnitelný princip „koupě – prodej“, jenž zásad-

ně devaluje prvotní hodnotu vnitřního zážitku sportování. Nejen filosofové si zde připomínají: Kdy se sport stává prostředkem, nikoli cílem lidského konání?

V současnosti si stále více všichni, kdo se v euroamerické civilizaci z různých zorných úhlů zabývají problematikou sportu, uvědomují, že klíčovou perspektivou je zde fenomén pohybu; intenzita a význam pohybových aktivit v tzv. sedavé společnosti. Při tom smysl a význam pohybu (v rovině soutěžního sportu) zcela rozdílně chápou sportovci a kupř. diváci či žurnalisté. V prvním případě je pohyb instrumentálním nástrojem dosažení úspěchu, ve druhém spíše uspokojení diváckých (fanouškovských) aspirací a potřeb. Toto téma je autorem monografie organicky obohaceno o promyšlené pohledy na koncept širokospektrální edukační funkce sportu, kterou je i dnes v zásadě kalokagathia. Připomíná se aktualizovaný vztah pohybové aktivity s duševním zdravím; na základě empirické sondy studentů bratislavské FTVŠ pak Josef Oborný shrnuje: „Kalokagathia je cílevědomá činnost podporující rozvoj tělesných a duševních zdatností“ (s. 106).

Zřejmě nejnovativnější a čtenářsky také nejpřitažlivější (navíc i závěrečnou) kapitolou recenzované monografie je text zabývající se intimními aspekty sportu: „Sport a erotika“. Autor, na základě nověji publikovaných výzkumů, zkoumá základní aspekty tělesnosti, sportu a erotiky, nabízí prezentaci estetického, etického a filosofického aspektu problematiky a vysoce myšlenkově ilustrativním (včetně skutečných charakteristických ilustrací) pohledem komentuje téma zahaleného těla, možností a mezí sportování žen v islámském světě, erotizace sportovního dresu a erotické komunikace sportovkyň s divákem v naší kulturní oblasti či „skryté“ erotiky volnočasové turistiky.

Autor recenzované monografie je i praktickým propagátorem běhu na dlouhých tratích. V této souvislosti se ve svém textu dobírá závěru, že běh a filosofování úzce pozitivně korelují s vnitřní pohodou a mentálním zdravím. Běh je prostředkem upozadění starostí a cestou k vylepšení fyzické kondice; v motivační struktuře k maratónskému běhu pak dominují sportovní a lidské ambice a zvědavost „co to se mnou udělá“. Josef Oborný, absolvent více jak stovky klasických maratónů, však ze svého spíše rekreačního sportování tak říkájíc, „nedělá vědu“. Zřejmě i tato skutečnost mu umožňuje proniknout hlouběji do napohled neproniknutelných zákoutí sportu a vědecky tento významný společenský fenomén obohatit skutečně originální a vysoce přínosnou vědeckou monografií.

Aleš Sekot